

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Драган Јањетовић
Институт за педагошка
истраживања
Београд

ФРАГМЕНТИ ПОЛИТИЧКЕ КУЛТУРЕ

Фрагментни политичке културе, група аутора, Институт друштвених наука
и Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење, Београд, 1998.

Зборник *Фрагментни политичке културе* групе аутора изашао је у издању Института друштвених наука и Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење у 1998. години када ове две установе прослављају 40, односно, 35 година рада. Иако му то није био главни циљ, зборник достојно обележава ове јубилеје представљући веома високе домете експланаторних настојања у друштвеним наукама. Садржи предговор редактора Мирјане Васовић и 11 прилога еминентних социолога, социјалних психолога и политиколога, сарадника Института друштвених наука.

Основно питање на које аутори књиге покушавају да одговоре тиче се односа између политичке и културне традиције друштва у трећој Југославији и могућности његове демократске трансформације. Прецизније, трага се за одговором на питање у којој мери се постојећа политичка култура – одређена као мрежа субјективних оријентација припадника друштва у односу на базичне елементе политичког система, политичке институције, процесе и вредности – јавља као фактор демократског преображаја, а у којој мери делује као инструмент отпорности.

Књига је резултат замисли о свеобухватној и продубљеној теоријској и емпиријској студији политичке културе југословенског друштва која је из финансијских разлога за сада реализована

само кроз секундарне анализе постојећих емпиријских налаза и кроз теоријска разматрања. Редактор зборника др Мирјана Васовић прескромно сматра да су у недостатку обухватног истраживања, аутори зборника понудили фрагментарно виђење постављеног проблема, иако се многи слажу да се ради, не о фрагментима, него о студијама политичке културе из различитих аналитичких визура.

Политичка култура је појам који спаја јаз између микро и макро услова друштвених збивања и користан је за објашњавање друштвених промена или одсуства промена у очекиваном смеру, нпр. у одговорима на питања зашто економски просперитет не доводи до демократизације друштва у очекиваној мери; зашто гласачи поново бирају власт која нарушава њихове основне интересе; зашто су увезени модели демократске трансформације различито применљиви у различитим земљама транзиције, итд. Политичка култура, је у одговорима на ова и слична питања алтернативан појам *националном карактеру* и *колективном несвесном*, доступан емпиријском проучавању. Односи се на релативно трајне диспозиције понашања и укључује сазнајну, емотивну и вредносну компоненту.

По некима политичка култура је сложен појам који обухвата и политику и културу, па тако укључује област кон-

ституисања грађанина као политичког субјекта, област усмеравања учешћа грађана у политичком животу, легитимације и делегитимизације политичког система, корпус грађанских права и слобода, скуп реаговања на деловање медија, политичку социјализацију и израз је ауторитарног или демократског политичког поретка.

Већина аутора се слаже да у Србији не постоје традиција демократске, већ ауторитарне политичке културе, а она се заснива на ауторитарном друштвеном карактеру који је сада резултат процеса ретрадиционализације о чему у свом прилогу *Ретрадиционализација политичке културе* говори Бора Кузмановић. Друштвена криза у бившој Југославији и распад система су по аутору покретачи ретрадиционализације, што се одражава на појаве националног идентитета и национализма, односа према религији, ауторитарности и традиционализма као вредносне оријентације. Етноцентрички национализам био је карактеристични начин враћања традиционализму, његов битан садржај и није се јавио толико као спонтана реакција на друштвену кризу и урушавање идеолошког пројекта, колико као процес индукован од стране политичких и интелектуалних елита.

Чланак Милана Подунавца *Политичка култура и политичке установе* имао је за циљ да означи истраживачко поље политичке културе, да укаже на тачке осмосе политичке културе и политичких усанова и да дефинише најопштији оквир за истраживање политичке културе у Србији. Аутор разликује три основна аутохтона типа политичке културе: модел сепарације цивилног друштва и државе карактеристичан за континенталне земље, модел паралелизма цивилног друштва и државе карактеристичан за англосаксонске земље и модел органског јединства друштва и државе

карактеристичан за Србију. Последњи модел је обликован доминантно унутар православне традиције.

Драгомир Пантић у прилогу *Политичка култура и вредности* закључује да становиште о међусобним односима политичке културе и вредности у највећој мери зависи од начина на који се одреде ови појмови. Вредности имају важну, а у неким политичким културама и одлучујућу улогу. Вредносна компонента политичке културе је одговорна за блокирање и подстицање укупног друштвеног развоја, што аутор поткрепљује налазима емпиријских истраживања у СФРЈ и СРЈ.

Мирјана Васовић у свом прилогу *Политичка социјализација и промене политичке културе* испитује могућност објашњења промена политичке културе под утицајем процеса политичке социјализације. Елаборирају се две супротстављене хипотезе о формирању политичке културе: генерацијска и хипотеза животног циклуса, а на основу резултата емпиријских истраживања о променама политичких ставова и вредносних оријентација расправља се о могућностима брзе ресоцијализације у измењеном социјалном и политичком миљеу.

У прилогу Срећка Михајловића *Политичка култура и јавно миље* тражи се одговор на питања шта се мења у садржајима политичке културе и јавног миљеа и ко генерише дати тип политичке културе. Наводи се и структура јавног миљеа Србије с обзиром на политичке вредности.

Љиљана Баћевић у прилогу *Масовни медији и политичка култура* разматра значај масовних медија као конститутивног чиниоца, али и као индикатора политичке културе једног друштва. Уводи концепт медијске политичке културе и проверава га на емпиријским подацима о ставовима медијске публике СРЈ и других постсоцијалистичких земаља

према контроли медија са закључком да у СРЈ преовладава демократска медијска политичка оријентација уз препеке демократизацији медија унутар самих медија и од стране политичких центара моћи.

Силвано Болчић у раду *Особености културе интересног деловања у Србији деведесетих* настоји да утврди одговара ли затечена култура интересног делања људи захтевима времена транзиције и потребама новог постсоцијалистичког уређивања и усмеравања друштва у Србији. Основаном сматра претпоставку да су раније доминирајућа радничка и маргинализована приватничка интересна оријентација стварале неподстицајан оквир за радикалније и брже друштвено-системске трансформације. Разматра и питање основа могућих промена културе интересног деловања у Србији.

Зоран Славујевић у свом прилогу *Имиџ партија Србије* указује на значај имиџа партија као елемента политичке културе. На примеру партија Србије показује да се имиџ партија формира у виду стереотипа, да је перцепција партија као заступника интереса одређених социјално-професионалних категорија неразвијена и да постоји инверзија имиџа партија у очима њених присталица и других грађана.

Зоран Лутовац у прилогу *Већинско-мањински односи као део политичке културе* констатује постојање нехомогене, врло фрагментиране и потенцијално конфликтне политичке културе која се испољава на међунационалном плану и у оквиру већинске нације у погледу питања уређења државе и поштовања основних демократских вредности и процедуре. Указује на појаву тираније већине и значај консензуса за консолидацију демократије у мултиетничком друштву.

Зоран Аврамовић у раду *Мишљеномско мишљење у српској политичкој култури* оспорава тврдњу о супстанцијалној разлици између културе и политике. Доказује концептуално, персонално и институционално преплитање политике и културе. По аутору литераризација политике је одлучујуће допринела усмеравању српске политике у правцу психологизације, а не рационализације (чињености). Проблеми модернизације српске културе се јављају као последица историјског искуства научно-образовних институција и државно-правог мишљења.

Дијана Вукомановић у прилогу *Антиагонистичка акумулација Срба и Црногораца* указује да су Срби у последњој деценији радикално редефинисали самоперцепцију о сопственом етничком идентитету на темељу перцепције других референтних етничко-политичких група: етничких Албанаца, других нација бивше Југославије и западних држава укључујући тзв. Нови светски поредак.

На основу само неких изложених фрагмената размотреног зборника може се закључити да се ради о обухватној студији политичке културе у Србији писаној да задовољи највише научне критеријуме. Она кроз појам политичке културе расветљава догађаје из наше непосредне психолошко-друштвено-политичке прошлости, и омогућава поглед у нашу демократску садашњост и будућност.